

1	Obecný úvod	2
1.1	Časopis pro ženy	3
1.2	Feminismus	3
1.3	Český feminismus	5
1.4	Motivace k tématu a faktický postup výzkumu	8
1.5	Hodnocení zdrojů z hlediska kvality a dostupnosti	9
1.6	O časopise formálně	10
1.7	Inzerce	10
1.8	Zakladatelka Šťastného domova Josefa Humpal-Zemanová	11
1.9	Aféra Humpal-Zemanová na stránkách (nejen) ženských časopisů	14
1.10	Spolupracovnice Šťastného domova	15
1.10.1	Teréza Nováková (1853-1912)	16
1.10.2	Ludmila Tesařová (1857-1936)	16
1.10.3	Božena Viková-Kunětická (1862-1934)	17
1.10.4	Marie Laudová-Hořicová (1869-1931)	17
1.10.5	Eliška z Purkyňů	18
1.10.6	Josef Kafka (1858-1929)	18
1.11	Tematické okruhy	18
1.12	Meziredakční korespondence	20
1.13	Šťastný domov v době poválečné	21
1.14	Konec Šťastného domova	22
2	Román na stránkách Šťastného domova	23
2.1	Rozdělení a ukončení kapitol	23
2.2	Postavy	24
2.3	Děj	24
2.3.1	Záchvěvy erotiky	25
2.3.2	Popisy	25
2.3.3	Žánrové zařazení	26
2.3.4	Umělecké kvality	27
3	Výzkum	29
3.1	Obecná strategie výzkumu	29
3.2	Kódování a problémy kvantitativní obsahové analýzy – sebereflexivní metodologická poznámka	29
3.3	Operacionalizace - Články a rubriky	30
3.3.1	Strategie výzkumu - články	31
3.3.2	Strategie výzkumu - rubriky	35
3.4	Výsledky analýzy a jejich interpretace	36
	Závěr	38
	Shrnutí	39
	Summary	40
	Použitá literatura:	41
	Přílohy:	43

1 Obecný úvod

Časopis *Šťastný domov* (dále také jen *ŠD*) začal vycházet na podzim roku 1904 (první číslo vyšlo v říjnu), a to pod vůdčím patronátem Čechoameričanky Josefy Humpal-Zemanové. Ta v úvodním „programu“ tyčí cíle nového časopisu, a ty mají prostřednictvím kvalitní výchovy jednotlivců (dětí, ale i jejich matek a otců) přispět k tomu, aby se naše (česká) společnost stala „silnou, zdravou a ušlechtilou“. Klíčovou roli ve výchově hraje právě domov, který je zásadním faktorem. Tedy nejen, ale převážně, matka. Ke správné výchově jedince (a tedy ke kvalitní společnosti) je třeba, aby žena-matka měla „jasného rozhledu, krásného charakteru a praktického i ušlechtilého ducha.“, což uvedeno do praxe podle Humpal-Zemanové znamená, že „má znáti svět, aby mohla býti muži svému družkou a on nemusil vyhledávati důvěrníků pro své záměry u cizích“, „býti praktickou, aby dovedla domácnost svou řídit přinejmenším výdeji nejen finančním – ale především ... vlastních tělesných sil.“ Pryč jsou časy, kdy žena byla otrokem své domácnosti (tedy technicky nepokročilého zařízení domácnosti – doslova „otrokem různého nepraktického zařízení a haraburdí“). Časopis má praktickými radami pomoci k snadnějšímu vedení domácnosti a získání cenných chvil, které by měla žena jen pro sebe a které by mohla věnovat odpočinku, třeba také četbě *Šťastného domova*. *ŠD* se nepovažuje za odborný časopis, postačí mu dávat rady čistě praktické. K odpočinku i osvětě by měly přispět i rubriky věnované ženám, které svůj život rodině nezasvětily, „vychovatelství, zdraví, umění a literatury, světovým událostem, tělocviku, sportu, kuchařskému umění, domácí ekonomii, vynálezům“. Pro „čistou“ zábavu by pak měla posloužit sekce her a hádanek. V závěru se Humpal-Zemanová ohrazuje proti radikalismu – „nehodláme přinášeti kritické úvahy z jakéhokoliv odboru – pouze upozornění a stručné konstatování ... do polemik se vůbec pouštěti nebudeme. Škoda místa! Chceme budovati, ne bourati ... Do rámce listu zahrneme vše, co může ženu poučiti, pobaviti a zušlechtiti.“

V druhé půli (druhé) strany je otisknut dopis Josefy Náprstkové (manželky Vojty Náprstka), která časopisu přeje hodně štěstí a vidí v něm médium, které bude schopno kvalitně zprostředkovat našim ženám (a konkrétně Náprstkové, která do Ameriky měla jet, ale „krutý osud usoudil však jinak“) znalosti „pravé americké ženy“.

Již z úvodu je patrné, že cílem časopisu není být radikálním listem, který by (alespoň ne prvoplánově) šířil feministickou víru. Spíše má pomoci „dohnat Západ“ v tom, v čem si Humpal-

Zemanová myslí, že je třeba, a to nejen v poučení o moderních zařízeních domácnosti, ale i v ekonomickém smýšlení a udržování domácnosti v takovém chodu, aby s ní byl manžel spokojený. O ženách „mimo kruh rodinných působících“ se sice plánuje psát také, nicméně časopis tu není proto, aby další takové „vytvářel“. Tyto ženy, působící poněkud exoticky, a jejich výjimečnost bude v čtenářkách spíše utvrzována, než aby se zdůrazňovala jejich skutečná důležitost pro společnost. Zakladatelka časopisu zkrátka vidí v poslání ženy vychovávat děti a starat se o domácnost a jejím cílem je, aby tyto činnosti byly provedeny co nejlépe, aby s ženou byl spokojen jak její manžel, tak ona sama se sebou. Jak se tyto cíle realizovaly na stránkách časopisu a jak se v průběhu času a po smrti jeho zakladatelky měnily, jsem si dal za cíl zjistit v této práci. Začneme ale teoretičtěji, vymezením pojmu časopis pro ženy.

1.1 Časopis pro ženy

Co je časopis pro ženy či chcete-li ženský časopis? Tak obecnou definici žádná mnou prozkoumávaná literatura nenabízí, ale užší definice by se našla – Neudorlflová píše, že Ženské listy jsou nejdůležitějším ženským časopisem do poloviny 90. let 19. století. Jejich smyslem bylo informovat, vzdělávat a tříbit názory českých žen na různé problémy (Neudorlflová, 1999:165). Ženskému obzoru pak Neudorlflová přisuzuje zásluhy „za uznání rovnocennosti žen a za jejich rovnoprávnost“ (Neudorlflová, 1999:166). Dovolím si tyto myšlenky generalizovat – ženský časopis přelomu 19. a 20. století je takový, který má v názvu či v podtitulu slovo žena, ženský apod. (tedy např. *Ženské listy*, *Ženský obzor*, *Ženská revue*) a (nebo alespoň) zabývá se otázkami ženství, jejich každodenními problémy jakožto i problémy emancipace. Ženské časopisy jsou tedy časopisy, které se zabývají z velké části tím, co bychom mohli nazvat českým feminismem. Pojdme si nejprve vysvětlit, co myslíme pojmem feminismus.

1.2 Feminismus

O původu slova feminismus nám Český etymologický slovník doslova říká: feminismus 'hnutí za zrovnoprávnění žen', feministka, feministický, feminizace, feminizovat. Z fr. féminisme (1. pol. 19. st.) od lat. fēmina 'žena'. Srov. femininum.

Jak pak termín feminismus chápeme? Zatímco v západní kultuře se jedná o etablovaný výraz a synonymum „pro široce koncipované a různorodě technicky orientované hnutí žen...“ a „legitimní sociokulturní prvek“, v našem (středoevropském) prostředí má pojem často negativní konotace a je mnohdy používán pejorativně. Bývá chápán jako ideově zabarvený. V tzv. „druhé vlně feminismu“ (viz níže) je pojem částečně nahrazován či spíše usměrněn pojmem gender, nezátíženým etymologií slova, která výhradně bere v potaz pouze ženskou stránku věci a nezabývá se komplexností problému genderových stereotypů.

Feminismus je mnohoznačný pojem, který obvykle označuje „skupinu názorových proudů usilujících o zvýšení podílu ženy na tvorbě orientujících obrazů společnosti, jejich zrovnoprávnění s převládajícími patriarchálními interpretacemi světa, společnosti a individua, a o vyrovnání žen ve veřejném životě.“ (Filosofický slovník)¹ Feministky a feministé jsou přesvědčeni, že ve srovnání s muži mají ženy ve společnosti nerovné podmínky, které mohou vést až k ponižujícímu postavení. Feministické hnutí je pak chápáno jako hnutí za rovnoprávnost žen. Současný feminismus má tři zdroje, které se rozvinuly na přelomu osmnáctého a devatenáctého století. Jsou jimi radikální feminismus, feminismus rovných práv a konečně sociální feminismus. Radikální feminismus se objevil v anglosaském prostředí „jako působení žen v soc. reformním a morálním hnutí evangelických náboženství. Usiloval hlavně o nápravu morálně narušených žen (prostitutek).“ (Velký sociologický slovník:308) Feminismus rovných práv (jindy také nazývaný liberálním feminismem) se soustředil na vysvětlování rozdílů mezi mužem a ženou vlivem sociálního okolí v kontrastu s tím, že jsou tyto rozdíly považovány za přirozené (dány vrozenými dispozicemi). Představitelky tohoto směru (např. J.S. Murray nebo Mary G. Wollstonecraft) pocházely ze středních a vyšších vrstev, a i přes jejich lepší přístup ke vzdělání jim toto k ničemu nebylo, protože profese, ke kterým měly příslušné kvalifikace, jim byly upřeny, a jedinou společensky přijatelnou činností byla filantropie – péče o chudé a nemocné. Tento přístup, založený na principech individualismu a liberalismu, je zřetelně poznat i v pracích ekonoma a filosofa Johna Stuarta Milla, který v roce 1866 předložil britskému parlamentu návrh na uzákonění volebního práva pro ženy. Konečně poslední ze zdrojů feminismu – sociální feminismus se pod vlivem marxismu a v souvislosti s teoriemi R. Owena zaměřoval na zlepšení postavení v širší společnosti (ne jen na trhu práce jako liber. feminismus) (Velký sociologický slovník:308).

---

¹ Tento slovník není stránkovaný, jsou zde pouze hesla podle abecedy. Proto odkaz tento údaj postrádá.

Snahou amerických feministických hnutí, která našla svou inspiraci v abolicionismu, došlo do konce devatenáctého století k řadě významných změn v zákonech, a ženy tak získaly právo na vzdělání, vlastní majetek a výdělek. To, s čím je pojem feminizmu nejčastěji zaměňován – a to totiž úspěšný boj za volební právo žen (řadě lidí splývá pojem sufražetky a feministky – fr. Suffrage znamená volební právo (Renzetti, Curran 2003:36)), je završen ve Spojených státech amerických až v roce 1920, ve Velké Británii ještě o osm let později. Tato změna měla paradoxně negativní vliv na ženská hnutí, která si od ní až příliš slibovala a považovala je za potenciální všelék na nejrůznější problémy. Ukázalo se, že ženy buď k volbám nechodí, nebo volí stejně jako jejich manželé. (Renzetti, Curran:43) Tím skončila tzv. „první vlna feminizmu“.

Teoretici rozlišují ještě dvě (nebo více, v závislosti na autorce/ovi) pozdější fáze feminizmu; v 60. letech, a v letech 90., které ale jsou ale pro naše bádání nepodstatné – mým cílem není komparace feminizmu dnes a feminizmu na počátku 20.století.

1.3 Český feminizmu

Nyní, když jsme stručně vymezili pojem feminizmu a jeho vývoj ve světě, zkusme zjistit, jak probíhaly emancipační snahy u nás, na území nynější České republiky. Fakta z literatury jsou navíc doplněna citáty ze ŠD, který o nich také intenzivně informoval.

České ženy měly od ostatních tu výhodu, že si jejich podstatnou funkci (byť značně redukovanou - na rození a výchovu dětí) uvědomovali obrozenečtí muži, a tak byla spojena myšlenka vzestupu českého národa s podporou vzdělávání a emancipace českých žen-matek. Ti nejosvícenější přiznávali ženám intelektuální rovnost s muži a chtěli rozvíjet jejich potenciál (ženské vzdělávání vyšší úrovně bylo v době, kdy patent církve na vzdělávání ještě docela neskončil, přinejlepším nesamozřejmou věcí).

Zřejmě první českou feministkou byla Magdalena Dobromila Rettigová (1785 - 1845), za kterou je považována i přes svou konzervativnost a konvenci ve vztahu k manželství a k mužskému pohlaví, kdy byla ve všem podřízena svému manželovi, Janu Sudislavu Rettigovi. Ideálem té doby byla rodina funkční a nestrádající, a proto jí vytýkaný neradikalismus je výtkou, na dobu v níž žila, alespoň podle Neudorflové nesmyslnou. (Neudorflová 2001:13) Cílem ženy sice mělo být vyšší vzdělání, ale to ne proto, aby byla existenčně samostatnější (aby užila svého vzdělání k výdělku), ale spíše k intelektuálnímu vyrovnání se s manželem. Obecnou představou českých

feministek bylo ještě dlouho po Rettigové to, že sdílení vyšších zájmů s manželi a práce pro domácnost pomohou pozvednout jejich respekt, ale i zvýšit úroveň českých rodin (v porovnání s německými). Rettigová tak svou osvětovou činností – tím, že chudé dívky učila v soukromé domácí škole vaření a jiným domácím pracím, dodala jim lepší pověst a zvýšila jejich šance na (ekonomicky) výhodný sňatek. Kolem roku 1820 Rettigová začíná psát česky, a to převážně romány pro dospívající dívky s mravním ponaučením (zatímco mužům jejich eroticky nezodpovědné chování nepřineslo žádný negativní kredit do života, ženy za ně mohly nemanželským dítětem zaplatit vysokou cenu vykořenění na okraj společnosti). Velký úspěch zaznamenala také její Domácí kuchařka aneb Pojednání o masitých a postních pokrmech pro dcerky české a moravské vydaná v roce 1826.. Spolu s další kuchařkou Dobrá rada slovanským venkovankám znamenala nejen obohacení stravy rodin středních i nižších vrstev, ale často i jediný prostředek, kterým si hospodyně zlepšovaly cit pro český jazyk. (Neudorfllová 2001:17)

Mezi další významné české ženy 19. století patřila druhá manželka Františka Palackého Bohuslava Rajska, která založila první český ústav pro vzdělávání českých dívek. Za podpory Karla Slavoje Amerlinga se stala ředitelkou soukromé dívčí školy založené právě Amerlingem a navazující na ženskou společnost založenou J.K. Tylem. Záslouhou Amerlinga se rozvíjela i jiná významná a slavná česká žena – Božena Němcová. V 50. letech začal české ženy více ovlivňovat romantismus a překlady románů George Sandové. Ten poněkud přeceňoval (alespoň podle Neudorfllové) možnosti lásky a vedl ženy často k hlubokým zklamáním z manželství, které je patrné například právě u Němcové.(Neudorfllová 2001:28)

Vláda v 50. letech vykládala minimální prostředky na vzdělání, na vzdělání žen pak nulové, což vedlo k tomu, že tisíce žen se nebylo schopno samostatně uživit a končily na okraji společnosti jako prostitutky. Tisk mobilizoval pro investice do vzdělání, protože šťastné manželství pro všechny ženy se ukázalo být falešným mýtem.(Neudorfllová 2001:40) Logickým důsledkem bylo založení výrobního spolku, kde se ženy mohly naučit šít nebo jiným praktickým dovednostem. Tyto snahy podporovaly Marie Riegrová-Palacká, Karolina Světlá nebo její sestra Sofie Podlipská. Podporu našli u Františka Ladislava Riegra, Františka Palackého nebo Vojty Náprstka. Výsledkem bylo založení Českého výrobního spolku (1863) a Ženského výrobního spolku (1871), které podporovaly vzdělání a materiální zabezpečení žen z nejnižších vrstev společnosti, které, ačkoliv pacovaly i 16 hodin denně, neměly dostatek peněz na obživu sebe a svých dětí (Neudorfllová 2001:42). Jednalo se převážně o svobodné matky (kterých bylo v Praze 41%)

(Neudorflová 2001:43). Náprstek, který se vrátil z exilu v roce 1858, byl velkým zastáncem ženské emancipace. Podle Neudorflové to bylo právě jeho zásluhou, že české ženské hnutí narostlo do tak velkých rozměrů, když (formálně roku 1865, jinak již od ledna 1863) založil Americký klub dam (Neudorflová 2001:52). „Za účelem vzdělávání a charitativní činnosti ... dostalo několik set pražských žen možnost pravidelně se scházet ... v domě „U Halánků“ na Betlémském náměstí“ (Neudorflová 2001:52). Později se širší činnosti klubu rozšířila, daly se zde koupit zahraniční i české knihy, byly organizovány návštěvy továren, památných míst i ústavy pro chudé, které byly spojeny s jejich pohoštěním (Neudorflová 2001:57). Pro chudé a postižené přírodními katastrofami byly také pořádány sbírky, členky klubu pomáhaly materiálními statky – oblečením, jídlem apod. Když byl v roce 1869 klub zakázán, protest proti němu vznesla krom jiných žen i Ludmila Šimáčková, matka Bohuslava Šimáčka (vydavatele Šťastného domova). Americký klub dam zmiňuje ve svém článku o amerických spolcích i Josefa Humpal-Zemanová (1904:194) Také samostatné téma filantropické bylo na stránkách ŠD jako doma a to především v článcích o významných ženách, namátkou o Florence Nightingaleové (1904:217) nebo Frances E. Willardové (1904:265).

Mezi ostatní ženské pražské spolky patřily „Spolek sv. Anny“ pod ochranou pražského arcibiskupa, nejstarší ženský dobročinný „Spolek sv. Ludmily“, který již od 50. let pečoval o vdovy a sirotky. I spolky v jiných městech měly ženská jména, namátkou Vlastimila v Čáslavi, Libuše v Hořovicích, Ludiše v Jičíně apod. Tyto spolky byly často pěvecké a posilování dobrých mravů jejich členek bylo (pokud vůbec) doprovodnou aktivitou. (Horská 1999:70) Touha být ve spolku byla spojena s vymaněním se ze soukolí rodiny, náležet k sobě rovným a podílet se na utváření veřejného dění. Od spolků pěveckých a filantropických byl jen krok k politickému snažení. To se týkalo ne primárně boje za rovné hlasovací právo s muži, ale přístupu ke vzdělání a určitých zaměstnání. Ženy neměly stejné podmínky ke studiu jako muži na středních a vysokých školách, a posléze ani do konkrétních „mužských“ profesí. To bylo otázkou diskriminace institucionální, kdy rakouská vláda odmítala uznat lékařské tituly žen, které jich nabyly ve švýcarském Bernu (Anna Bayerová roku 1881, Bohuslava Kecková již o rok dříve). První promovanou lékařkou na české univerzitě byla až Anna Honzáková o 20 let později. Úkolem nejen ženských médií se tak stala prezentace úspěchů dosažených v těchto odvětvích. I v ŠD se často objevují podobné informace o ženách, které dosáhly na profesní pozice, které byly dříve dominantou mužů , a to jak v ročníku X: “Ženy v pokladnách železničních zdají se býti

novinkou doby nedávné. Není tomu tak, neboť paní Olga Knuževnicka zastává úřad pokladní na trati Vladimir-Moskva-Kursk již padesát let ... jsou tak živým důkazem jak plané byly obavy, že ženy nejsou pro tuto síly vyčerpávající službu stvořeny.“(1914:156), tak i v prvním: „Dle poslední statistiky zaměstnáno bylo ve Spojených státech severoamerických od r. 1870-1890 v úřadech jen 414 žen. Nyní pracuje jich v úřadech 4875. ... Účetnic bylo ve Spojených státech severoamerických před 30 lety 9, kdežto dnes počet jejich páchí se na 27 777.“(1904:18) Ale i o jejich úspěších na univerzitní půdě: „Filosofická fakulta ve Vídni rozhodla, že není námítky proti připuštění ženských sil vyučovacích na universitu. Dr. Richterová bude tudíž vyzvána, aby se podrobila koloquiu a vykonala přednášku, načež ministerstvo rozhodne o návrhu habilitačním.“(1904:230) To, že se tedy ŠD zabýval otázkami feministickými je tedy nepochybné. Jestli ho ale lze označit za čistě ženský list bude ještě předmětem dalšího bádání. Vraťme se k samotnému časopisu.

1.4 Motivace k tématu a faktický postup výzkumu

Na počátku jsem měl desátý ročník časopisu rok 1913/1914 (jako většina časopisů v té době se dal každý ročník koupit kompletní ve svázané podobě), který pochází z pozůstalosti po mém pradědovi z otcovy strany. Další ročníky jsem zkoumal ve studovně knihovny novin a časopisů v Místodržitelském letohrádku ve Stromovce. Napadlo mě, že nějaké informace by mohli mít v Akademii věd. Kontaktoval jsem tedy knihovnu Ústavu pro českou literaturu, ve které mi dali radu zajít za panem Danielem Řehákem, který v Ústavu vede retrospektivní bibliografii. Díky němu se mi podařilo nalézt a odkrýt identitu několika autorek, které byly jen příjmením zmíněny v nekrologu pí. Humpal-Zemanové, kde byla zmínka o spolupracovnicích redakce. Mohl jsem si přečíst, do jakých periodik a co psali, a to mne přivedlo na stopu asi nejzajímavější události, kterou jsem zkoumal (která je rozpracována v podkapitole 1.9).

V lístkové retrospektivní bibliografii Ústavu pro českou literaturu AV ČR není ale časopis sám excerpován a nepodařilo se mi o něm nalézt ani žádné informativní záznamy v jiných periodických (ty by měly být v elektronické databázi, která sice není kompletní, ale byl jsem ujištěn, že časopisy a nakladatelství byly do ní zadávány jako první, a proto pokud není o časopisu zmínka v databázi RET (retrospektivní bibliografii do roku 1945), pak žádné záznamy nejsou, což je pravděpodobně způsobeno tím, že ty časopisy, které se o ŠD zmiňují, také nejsou dosud

excerpovány). Protože jsem se zabýval primárně časopisem samotným, nepovažoval jsem za zásadní studovat časopisy a listy, které by o ŠD zpravovaly.

Mé kroky tedy vedly zpět do knihovny novin a časopisů a do Národní knihovny, kde jsem pro zmínky o ŠD zkoumal časopisy Česká žena a Ženský svět, které jsou na „zámečku“ (studovna novin a časopisů NM) nedostupné. Zde jsem také nahlížel do knihy Amerika v pravém světle od Humpal-Zemanové a do Povídky mého života od Helen Keller, kterou Zemanová překládala. Další podnět v bádání přinesl již zmiňovaný D. Řehák, když mi poradil projít korespondenci autorek mezi sebou, a to v Památníku národního písemnictví, který sídlí ve Strahovském klášteře. Zde jsem díky pí. Ivě Prokešové mohl nahlédnout do korespondence mezi redaktorkami, což ovšem nepřineslo kýžené plody.

Zařazení časopisu do kontextu periodik v té době vycházejících

V roce 1904, kdy ŠD začal vycházet, bylo na českém trhu několik časopisů pro ženy. V Praze vycházely Ženské listy E. Krásnohorské, nejstarší český časopis, vydávaný Ženským výrobním spolkem českým. Progresivnější a o dost radikálnější byl Ženský obzor, který se vyznačoval nekompromisností vůči klerikalismu. Spřízněný s Šťastným domovem byl časopis Terézy Novákové Ženský svět. Oproti všem těmto časopisům byl ŠD výjimečný v několika ohledech. Jednak nebyl čistě zaměřen na řešení ženské otázky, za druhé jeho periodicitu byla 14 dní oproti ostatním měsíčníkům. Také se jednalo o časopis, který nebyl pod ochrannými křídly žádného ženského spolku, družstva, nebo konkrétního jedince (Ženské listy vydával Ženský výrobní spolek český, Ženský svět pak Vydavatelské družstvo Ženského světa atd.). Jeho hlavní patronka a zakladatelka Josefa Humpal-Zemanová vedla list fakticky pouhý půlrok.

1.5 Hodnocení zdrojů z hlediska kvality a dostupnosti

Mezi sekundárními zdroji, které jsem užil pro hledání historického kontextu doby, ve které časopis vycházel, musím na prvním místě uvést nejkomplexnější příručku České ženy v 19. století od Marie Neudorflové. Spoléhat se ale jen na ni bych dalším badatelům (pokud se tak neskromně mohu nazvat) nedoporučoval. Na stranách o Josefe Humpal-Zemanové je mnoho hrubých chyb – předně pro naše téma, Šťastný domov je sice zmíněn, ale ne jako samostatný časopis, nýbrž jako příloha („Stala se redaktorkou přílohy Šťastný domov“ (Neudorflová

2001:221)). Humpalová je vydávána za redaktorku Ženského obzoru a zcela špatně si Neudorfová vyložila i Zasláno B. Vikové-Kunětické. Jeho vydání posunula do roku 1906 – nepochopila, že ono „Zabití“ byla jen metafora a Humpal-Zemanová ve skutečnosti žila další rok a že tedy vůbec nezemřela „o rok později, po dalším konfliktu na schůzi Ženského klubu dne 26. dubna několik minut po odchodu z klubu na ulici ...“(Neudorfová 2001:221).

Pavla Horská volila poněkud jiný přístup v demograficky laděné knize Naše prababičky feministky. Literární příručky, které jsem měl k dispozici – Lexikon české literatury a Souhrné dějiny české literatury Arne Nováka, o ŠD neinformují vůbec a bylo mi řečeno, že v případě Lexikonu, jehož poslední díl se ještě připravuje, se o samostatném heslu neuvažuje.

1.6 O časopise formálně

Časopis měl rozsah 28 stran v dvacátém a desátém ročníku, v prvním ročníku pak 24 stran. Jednotlivý výtisk časopisu stál v roce 1904 24 haléřů, předplatné na čtvrt roku 1.20 K, v roce 1914 jedno číslo 30 haléřů a čtvrtletní předplatné 1.50 K. V roce 1925 pak jednotlivý výtisk 2.40 Kč, čtvrtletní předplatné bylo za 10.80 Kč. Otázce financování a inzerce jsem věnoval samostatnou podkapitolu. Časopis byl celou dobu své existence od roku 1904 až 1929 vydáván firmou Fr. Šimáček, později Šolc a Šimáček, odpovědný úřadům byl vždy Bohuslav Šimáček. Časopis byl po téměř celou dobu svého vycházení čtrnáctideník, výjimečné byly jen některé válečné roky a také poslední ročník, kdy se z něj stal týdeník.

1.7 Inzerce

Jak to bylo v časopise s placenou inzercí, je mnou částečně nevyřešená otázka. V prvním (svázaném) ročníku je veškerá inzerce pohromadě na konci svazku. Tato inzerce se tematicky ani formálně nelišila od jiných časopisů či novin, které jsem měl možnost při svém výzkumu vidět (Právo lidu, Národní listy, ženské časopisy). V dalších mnou zkoumaných ročnících se již inzerce na konci ročníku nevyskytovala a ani v samostatných číslech, která jsem měl k dispozici (z let 1918/1919), se inzerce nevyskytovala, a to se jednalo o výtisky rovnou z tiskárny, které byly v nerozřezaných arších. Tato čísla byla ale stěží reprezentativní, jelikož firem, které by chtěly inzerovat v tuto dobu, asi mnoho nebylo. Nicméně se dá říci, že časopis byl nejspíše financován

hlavně z peněz jeho abonentek a z prodeje jednotlivých čísel. Čtenářky jsou ostatně také mnohokrát vyzývány, aby o ŠD a jeho kvalitách informovaly i své známé a vedly tak i je k předplacení tohoto nedocenitelného listu, jenž jen tak bude i nadále existovat.

1.8 Zakladatelka Šťastného domova Josefa Humpal-Zemanová

Klíčovou postavou časopisu Šťastný domov je jeho zakladatelka – paní Josefa Humpal-Zemanová. Narodila se 9. ledna 1870 v Sušici, ale ve dvou letech odjela se svým otcem do Spojených států, konkrétně do Chicaga, kde navštěvovala základní školu. Vyšší dívčí školu pak absolvovala v Písku, kam se v 11 letech přestěhovala po návratu z Ameriky. Ne na dlouho – po smrti své matky se spolu s otcem opět přesunuli do Států, kde její otec tři roky nato zemřel – v jejích 16 letech. Již ve 20 letech za sebou měla nevydařené manželství s českým přistěhovalcem a zároveň studentem Cornell University (odtud jméno Humpalová (Ženský svět 1905:117)) Z tohoto sňatku vzešel její jediný syn, který ale zemřel krátce po narození. Rány osudu ale neměly alespoň na první pohled zásadnější vliv na Josefinu budoucnost. Rozhodla se na ženském koleji Western Reserve University v Clevelandu studovat filosofii, psychologii, historii a literaturu, přičemž se ještě dokázala postarat o své tři osiřelé sourozence a psát články pod pseudonymem M.A. Kalinová. Stává se známou nejen jako žurnalistka, ale i jako řečnice, když pořádá přednášky – témata byla misantropická činnost (a to především podpora česko-amerických žen), boj proti alkoholismu (podepsala se pod petici podporující zavedení prohibice na celém světě) a placené povolání žen. V roce 1892 začala pracovat jako asistentka v českém výboru pro výstavu v Columbiu. V roce 1893 v Chicagu vystoupila na Světovém kongresu žen jako řečnice a přednesla i referáty o československém státu - to když se naše delegátka nedostala na shromáždění včas. Během krátké doby si získala slušné renomé, byla zvolena jednou ze tří čestných předsedekyň mezinárodní rady žen, o čemž významná americká feministka May Wright Sewalová v časopise „Národní rady žen ve Spoj. Státech“ Madame napsala, že „Volba nemohla padnouti na ženu zaslouženější“ (1905:338). Po ukončení tříletých studií se vydává na cesty po Spojených Státech, kde navštěvuje české „settlementy“ a „snaží se poznat potřeby a touhy svých krajanek“ (1905:339). Na základě poznatku, že české ženy „žízň“ po časopise, který by je seznamoval s děním v ženském hnutí se rozhodne vydávat jej pro ně. První číslo Ženských listů, jak se tento list jmenoval, vyšlo v Chicagu roku 1894. Její usilovnou prací se z měsíčníku stal

čtrnáctideník a později týdeník a na jeho výrobě (včetně sázení) se podílely jen ženy – unikum, které sdílel s pařížským La Fronde. O rok později se stala majitelkou listu a jejich 50 zaměstnankyň mělo stejné výhody jako jejich mužští sazečští protějškové – měly právo na stejný plat, pracovní dobu do 17 hodin a volné sobotní odpoledne. V časopise samotném se probírala (a podporovala) témata zavedení volebního práva pro ženy, stejná výchova u chlapců a dívek nebo také různorodost povolání, která by měla být pro ženu dostupná. Krom své redaktorské činnosti ještě zvládá učit třídu českých dětí češtinu a historii českého národa v „sociálním settlementu – Hull-Housu“ (1905 : 339) který začal „v druhém poschodí starého lichvářského domu v Chicagu“ (1904 : 25). Aby svou „sociální práci“ ještě více zdokonalila, absolvovala dvouletý kurz sociologie u profesora Elyho (chicagská škola je pro sociologii dodnes pojmem spojeným s počátkem institucionalizace sociologie na univerzitách). Jako člen – máš tu feminismus, tak ve spojení se ženou prosím pěkně členka Českého výboru pro chudé navštěvovala českou chudinu a pokoušela se její „stav zlepšiti a povznéstí“. V době pobytu v Hull-Housu také zastává pozici školní úřednice města Chicaga (Trulant Office), předsedkyně Jednoty českých dam a je „členem celé řady vlasteneckých jednot českých a mnoha čelných amerických klubů, v nichž zastávala i čestné úřady; dále členem různých humanitárních, žurnalistických, literárních a feministických spolků. Byla též čestnou členkou celé řady dámských organizací jak českých tak i jinonárodních a delegátkou při různých sjezdech ženských a protialkoholických.“ (1905:340). Zasadila se o posílení (nejen českého) ženského dělnického hnutí a ostře se stavěla proti tehdy běžně přijímané tezi – totiž že ženy mají mít ve stejném povolání menší mzdu (v praxi se s tím ovšem setkáváme dodnes - pozn. JD) a mezi její další témata se dostala výchova dětí přistěhovalců. Stala se z ní „harcovnice nejen pro práva, nýbrž i – a to zvláště na váhu padá – pro povznešení žen českých.“ (1905:341).

V následujících letech se jí dostalo ve Spojených státech ještě mnoha ocenění, uznání a čestných pracovních míst, namátkou místo ředitelky chicagského univerzitního settlementu pro české děti, nebo byla mezi prvními Češkami zvolena do School Extension Committee (výbor pro šíření školního vzdělání mezi všechny vrstvy společnosti). Přispívala do mnoha amerických časopisů a publikací, psala například pro Public Opinion, Economic Library, Cromwells Library of Economics, chicagských novin Commons aj.

V roce 1901 cestuje po Evropě, konkrétně po Francii, Británii, Itálii, Švýcarsku a Německu. Přednáší na Moravě i v Čechách o životě a uplatnění žen v Americe, a to jak v zaměstnání, tak

v domácnosti. V Praze vydala knihu Amerika v pravém světle a přeložila knihu hluchoslepé spisovatelky Helen Kellerové Povídka mého života. V listopadu 1903 se vrátila do Spojených států. Půl roku nato se ale již natrvalo usazuje v Praze, aby přijala nabídku místa sekretářky Ženského klubu českého. Tuto pozici přijala „z touhy přispěti ženám českým“ (1905 : 341), ale setkala se hlavně s nepochopením ze strany českých žen aktivních v emancipačním hnutí.

V článku je naznačeno chladné přijetí ze strany Češek, ale není rozvedeno do dostatečné šíře, abychom mohli vyvozovat nějaké konkrétní příčiny této nevraživosti.

Na podzim roku 1904 počíná redigovat časopis Šťastný domov nakladatelství F. Šimáčka, ve kterém již vydala knihu Amerika v pravém světle a pro které překládala knihu Helen Kellerové Povídka mého života (jediná dochovaná pohlednice z korespondence mezi Bohuslavem Šimáčkem a pí Humpal-Zemanovou je o postupu v překladu, Humpal-Zemanová ji poslala ze Šanghaje).

V dubnu roku 1905 se musela vzdát redigování Šťastného domova, neboť ji postihla mrtvice. Informace o tom přinesl ŠD č. 14 na titulní straně: „Redaktorka našeho listu Josefa Humpal Zemanová stížena byla vážnou chorobou. Učinili jsme však všechna opatření, aby Šťastný domov až do jejího plného pozdravení veden byl v obsahu neztenčeném a v témž duchu jako dosud.“ (1905 : 313)

Poněkud ironicky zní v článku, který je otištěn jen 14 dní po oznámení, že jeho zakladatelka byla stížena „vážnou chorobou“ (1905:313) (ve skutečnosti mozkovou příhodou), citace časopisu Woman's Home Companion z roku 1901: „... jest zajímavá zdravá brunetka. Její skvostné zdraví je dle všeho založeno na klidné a optimistické její povaze.“ (1905:341).

Nikdo z redakce neinformoval o tom, že příčinou mozkové mrtvice, která potkala Zemanovou na ulici po schůzi Ženského klubu českého (Česká žena 1905 s. 102), je alespoň podle pí Vikové-Kunětické roztržka mezi Charlottou Masarykovou a Humpal-Zemanovou (viz Aféra Humpal-Zemanová na stránkách (nejen) ženských časopisů). Zemanová byla s ochrnutím na pravou část těla hospitalizována na klinice prof. Maixnera.

Redakce zřejmě v tušení nejhoršího (tzn. smrti zakladatelky) vydalo hned v následujícím čísle tematický článek, kde byla významnou ženou právě Humpal-Zemanová od Marie Branbergrové. V čísle 19 je pak uvedena Zemanová opět na titulku jako šéfredaktorka a v úvodníku je toto vysvětleno: „Opouštějíc Všeobecnou nemocnici jako rekonvalescentka ujímám se opět vrchního řízení tohoto listu, ačkoliv nejsem dosud plně zdráva. U příležitosti té děkuji všem příznivkyním

Šťastného domova z celého srdce za nesčetné projevy účasti a sympatie, jichž se mi po dobu nemoci v tak hojné míře dostávalo Josefa Humpal-Zemanová“ (1905 : 433). V článku Váženým dámám odběratelkám Šťastného domova po úmrtí paní Josefy Humpal-Zemanové ŠD č. 15 z roku 1906 se ale dovídáme, že ve skutečnosti „smrt . . ., zničila již jen trosky druhdy bohatého ducha“ (1906 : 338) a že Josefa ve skutečnosti již poslední rok byla natolik nemocná, že nebyla schopna list fakticky řídit - ona zmínka o opětovném řízení listu bylo již jen „k projevenému jejímu přání a k jejímu uspokojení“ (1906 : 339). Články, které byly pod jejím jménem v době nemoci uveřejňovány, byly psané již dříve, a to pro chicagské Ženské listy, a ne pro Šťastný domov. Doopravdy tedy Šťastný domov řídila Humpal-Zemanová po dobu půl roku – 13 čísel, i když se její jméno objevovalo na titulní straně až do jejího skonu v dubnu roku 1906. Humpalové-Zemanové tedy nelze upřít přínos založení časopisu, ale samotný (dlouhodobý) vliv na jeho řízení je dost sporný. Nakladatel Šimáček (nebo ten, který psal jménem nakladatelství) tento „podvod“ spáchaný na čtenáře/ovi odůvodnil tím, že „Paní Zemanová každé číslo pečlivě prohlížela a z uveřejňování svého jména v čele listu čerpala stále naději v uzdravení a v možnost nové práce. Bylo by bývalo nemilosrdné z této jediné její radostné naděje ji vyvésti...“, a tak tedy „Vážené odběratelky Šťastného domova jistě prominou, že teprve dnes po úmrtí paní Zemanové jim můžeme sdělit pravý stav věcí.“ (oba 1906 : 339).

Paní Josefa Humpal-Zemanová zemřela 23. dubna 1906. Pohřeb se konal na Olšanských hřbitovech o dva dny později.

1.9 Aféra Humpal-Zemanová na stránkách (nejen) ženských časopisů

Již od počátku příchodu paní Zemanové do Čech a jejího angažování se v Ženském klubu českém vznikaly neshody o programu spolku a způsobu jeho realizace. Okruh pisatelek okolo časopisu Ženský obzor vytýkal již v čísle 2-3 roku 1903 konkrétně Humpalové pasivitu, neschopnost řešit reálné problémy ženského hnutí atd. (Ženský obzor 1903:38,39). Napjatá atmosféra ve Spolku možná prohloubila její nemoc (Rozvoj mluví o nemoci tepen (Rozvoj in:Ženský obzor 1905:84)), která měla za následek mozkovou příhodu. Ta Zemanovou postihla na schůzi Ženského spolku 13. dubna 1905. Z článku (resp. otevřeného dopisu redakci, který byl pak přetištěn v rubrice Zasláno) B. Vikové-Kunětické v Národních Listech ze dne 15. dubna jsem se dozvěděl, že mozková příhoda údajně přišla po kritice (či interpelacích) „pí Masarykové“. Viková-Kunětická

doslova píše „Vy jste ubila ženu ...“ „lhostejně a cynicky tlápla jste na šíji jedné z našich žen“ (oba NL 1905 č. 104) a také viní Masarykovou z toho, že „přišla odněkud“ a chce měnit naše české poměry, aniž by pořádně uměla česky. Hned pod tímto Zasláno následuje druhé, ve kterém následující ženy vystupují z Ženského klubu českého k datu 15. dubna 1905 – jedná se o Marii Branbergovou, Jindřišku Jakubičkovou, Marii Jedličkovou, Boženu Tesařovou a Augustu Teskovou. Lze se domnívat, že tyto ženy byly přítelkyněmi Humpal-Zemanové, některé pak docela jistě i příspěvatelkami ŠD. Do kroužku žen, který stál proti Zemanové pak patřily krom Masarykové ještě pí Herbenová, Drtinová a Foustková. (Česká žena 1905 s. 102)

Tento Kunětické článek rozběhl sérii odpovědí v českých časopisech a novinách. K tomuto dopisu se vyjádřili pisatelé nebo pisatelky v Času, Přehledu, Právu Lidu, ženských časopisech jako Česká žena a samozřejmě Ženském obzoru, kde se Humpalová netěšila příliš velké oblibě již roku 1902, kdy časopis kritizoval příliš vysoké částky, které si údajně poroučela za své přednášky (Neudorflová 2001:220). Většina z reakcí kladla důraz na přesprávní emotivní a agresivní tón dopisu Kunětické, ačkoliv jejich pisatelky se samy těchto prvků ve svých odpovědích nevystříhaly.

Uvedme pár příkladů:

„Vězte však, paní Kunětická, že Vaším v jakés zaslepené vášni napsaným Zaslánem v Národních Listech mohla ranit mrtvice nejen paní Masarykovou, ale všechny slušné lidi z kteréhokoliv tábora sociálního vyznání.“ (Zdenka Wiedermannová Čas 19 1905 23.4. 1905)

„Chápete tu příšernou karrikaturu, cítíte to ubohé, když takhle vypadá žena jež považována je za jeden z vrcholů inspirujících a vedoucích? Jedná se o paní Humpal-Zemanovou.“ (Miroslava Sisova, Jihočeské Rozhledy in:Ženský obzor 1905:84)

1.10 Spolupracovnice Šťastného domova

Jedním ze z největších problémů mé práce byla identifikace autorek/ů příspěvků do ŠD, a to z toho prostého důvodu, že články byly v drtivé většině nepodepsány (pravidelné rubriky pak ještě méně). Vysvobozením z tohoto svízele byla paradoxně nešťastná událost - úmrtí Josefy

Humpal-Zemanové, která list redigovala. Zmínka o fyzických autorkách prvních ročníků je tak v č. 15 druhého ročníku v článku o jejím pohřbu, kde se jména redaktorek objevují mezi těmi, které navštívily její pohřeb. Mezi spolupracovnice tehdy patřily Božena Viková-Kunětická, Teréza Nováková, Eliška z Purkyňů, Jelínková-Doubková, Marie Laudová – Hořicová nebo Ludmila Tesařová.

V X. ročníku není jediný kompletně podepsaný článek od ženy. V XX. je pak většina označena iniciálami, ale jen několik z nich se podařilo rozluštit, když se konečně jejich autorky podepsaly celým jménem. Mezi tyto autorky patřily Božena Cirhartová, Vilma Suchardová nebo S.

Ondráčková. Další signatury (??) zůstaly (mnou) nerozluštěny, například: A., ---č--- aj.

V posledním, XXIV. ročníku byly již podepsány téměř všechny články. To, že Josef Kafka, šéfredaktor ŠD (první doložený ročník jeho šéfredaktorství je z roku 1925, redigoval ŠD až do jeho zániku v roce 1929) a geolog ve výslužbě, psal do časopisu (alespoň v roce 1929, když už jsou jím psané články podepisovány) výhradně články o bytové a stavební architektuře, značí posun v důrazu na hlavní záběr listu (od řešení otázky úlohy ženy ve společnosti ke správnému navrhnutí novostavby, bytu apod., tedy otázek teoretických k čiré praxi). Nyní pár slov k jednotlivým přispěvatelkám ŠD²

1.10.1 Teréza Nováková (1853-1912)

Byla jednou z nejvýznamnějších postav českého ženského hnutí přelomu 19. a 20. století, jednou ze zakladatelek Českého klubu ženského, v letech 1897 až 1909 redaktorkou ženského listu Ženský svět, spisovatelkou venkovské prózy. V ženské otázce byla podstatná její střízlivost vůči německým vlivům, které byly extrémně laděné proti mužům. Vystupovala proti (nedostatečně odůvodněným) potratům, klerikalismu a nerealistickým romantickým ideálům. Výrazně ji ovlivnily Karolína Světlá a Eliška Krásnohorská. Její život byl stížen mnoha tragédiemi, velmi trpěla smrtí svých dětí (jen 2 ze 7 se dožily dospělosti), hlavně Theodora (utonul) v roce 1901 a Vladimíra v roce 1905 (vzal si život).

1.10.2 Ludmila Tesařová (1857-1936)

---

² Informace o autorkách nemají ambice být komplexní, nýbrž by měly mít co nejbližší vztah k ženské otázce nebo k jinému tématu, o kterém tyto ženy s nejvyšší pravděpodobností do časopisu psaly. Podrobnější životopisné údaje lze najít v Lexikonu české literatury (T. Nováková, B. Viková-Kunětická), u méně známých autorek pak alespoň v Ottově slovníku.

Byla českou spisovatelkou a pedagožkou. Její specializací bylo loutkové divadlo, pohádky pro děti a jejich výchova obecně. Vydala několik sbírek písní, her, básniček a přání a 2 sbírky dětských zábavek, uspořádala 11 sbírek pohádek a povídek. Její „specialitou“ v ŠD byly pravděpodobně články o dětské výchově a o hračkách, speciálně pak loutkách, které byly relativně častým tématem v X. ročníku časopisu (články Moderní kuchyně pro loutky (1914:11), Pohyblivá zvířátka dřevěná (1914:263), Moderní nábytek pro pokojík loutky (1914:625) a další). Její loutkové hry byly určeny pouze dětem, a proto „jemné, něžné ... nepředvádí se, jak zlá bába jest upečená a p. s tím souvisí i sloh, jenž užívá hojně zdobnělin.“ (Veselý 1927:157)

1.10.3 Božena Viková-Kunětická (1862-1934)

Byla významnou spisovatelkou, dramatičkou a aktivní feministkou, začínala však jako herečka - „Vystoupila roku 1881 na Národním divadle, seversky krásná, pravidelných rysů, rusých, lehce zviřených vlasů, zjevu královny, jak o ní praví vrstevníci.“ (Minařík 1932:6) Ačkoliv sama nebyla v českém ženském hnutí aktivní (myšleno v ženských spolcích), psala kontroverzní divadelní hry, ve kterých obhajovala volné mateřství (Neudorfllová 2001:280). I přesto se jí podařilo kandidovat do českého zemského sněmu s podporou strany mladočeské, sociálně demokratické, pokrokové a státotvorně pokrokové. Ačkoliv mandát získala, musela o něj vést i po zvolení další boj. Ten překročil hranice Rakouska-Uherska a řešily ho ženské spolky Francie, Německa i Polska. Ona sama ve volebním vítězství ale neviděla čistě otázku ženské emancipace, ale protest Čechů proti rigidním rakouským zákonům. Stejně tak odmítla přednášet na ženském kongresu v Budapešti roku 1913, když jí nebylo povoleno řečnit v češtině nebo slovenštině (již před tím byla proti utlačování Slováků Maďary) (Minařík 1932:8). Zde je vidět, jak úzce v té době souvisela otázka národně politická s tou ženskou.

1.10.4 Marie Laudová-Hořicová (1869-1931)

Byla divadelní herečkou, pedagožkou a novinářkou. Její divadelní kariéra čítala angažmá v Národním divadle v roce 1890, ve Lvově, Záhřebu i v Rusku, její specialitou byly role tragické a salónní. Po nehodě na jevišti, kdy si zlomila nohu, tato její kariéra skončila. Roku 1916 se stala učitelkou na hudební konzervatoři, o tři roky později pak první profesorkou na její dramatické fakultě. V této době se stává také „apoštolem společenské výchovy, snad úspěšnějším než sám Guth-Jarkovský, protože živějším.“ (Venkov 1931 21.10.) když vychází její kniha Společenská

výchova směřující k vypěstění ušlechtilých charakterů, vybroušení způsobů a ke zpříjemnění života : Příručka pro samouky i odbor. učitele (název mluví za vše). Je aktivní v agrárním hnutí, je fejetonistkou časopisu Venkov. Lze se domnívat, že svou kariéru novinářky počala již v ŠD, a to články o významných herečkách nebo rubrikou divadlo.

1.10.5 Eliška z Purkyňů

Novinářka a překladatelka z francouzštiny. Byla dlouhodobě aktivní v ženském hnutí. Na 2. sjezdu žen československých (1908) vystoupila pro lepší organizaci žen na základě zaměstnání, aby tak zabránily vykořisťování ze strany zaměstnavatelů³. Po Teréze Novákové a Pavle Maternové se stala v roce 1913 třetí redaktorkou Ženského světa.

1.10.6 Josef Kafka (1858-1929)

Byl významným českým přírodopiscem a geologem. Jeho záběr byl ovšem o dost širší, publikoval knihy z oblasti veterinářství, fotografie, cestopisu a jiných. Pro nás je nejzajímavější jeho příručka 350 ženských povolání. V ŠD, jehož byl posledním šéfredaktorem, se ale spíše než ženskou otázkou zabýval architekturou domu a bytu (alespoň podle obsahu posledního ročníku). Zajímavé je, že ŠD přežil jen o pár týdnů.

1.11 Tematické okruhy

Časopis se měl dle svého programu zabývat primárně otázkou vedení domácnosti, a teprve v druhé řadě, když si již žena vyšetřila díky radám v tomto časopisu chvíli pro sebe, i otázkami, které ji nějakým způsobem zajímaly a obohacovaly.

Ženská otázka je jednou z těch obohacujících, a tu lze v praxi rozdělit na tato témata (volně převzatá ze sborníku statí o ženské otázce Terézy Novákové (Nováková 1912:365)): všeobecné otázky, otázky etické, otázky ženského vzdělání a školství, ženská povolání, významné ženy, a konečně žena a politika. Tyto kategorie jsem ve výzkumu ještě doplnil o kategorii filantropické činnosti.

Mezi významné ženy na stranách listu nepatřily jen ženy, které dosáhly úspěchů na poli pro ženskou otázku typickém, jako je filantropie, vzdělání, povolání, nýbrž i významné umělkyně,

---

³ <http://fs8brezna.ecn.cz/files/pc3zenskaprace.html>

spisovatelky, dramatičky, ale také herečky. To bylo nejspíš dáno tím, že tehdejší redaktorky byly zároveň spisovatelky a dramatičky (například B. Viková-Kunětická, Tereza Nováková atd.) , nebo rovnou herečky samotné (v *ŠD* minimálně Marie Laudová-Hořicová) čímž vznikala v redakcích silná přirozená lobby.

Dalším významným tématem *ŠD* byla výchova. Dostávalo se jí prostoru v obsáhlejších článcích např. O vychování a povolání našich dívek (1904:437), Nová mládež (1924:201), Z názorů starověku na výchovu dětí (1914:568) , jakožto i v pravidelné rubrice “Matka vychovatelka”.

Jak je již naznačeno v úvodu, zásadní pro *ŠD* je otázka vedení domácnosti, a to nejen v oblasti toho, čemu dnes říkáme “domácí” nebo “ženské práce” (pochybnosti o oprávněnosti tohoto termínu jsou podle mého názoru zcela legitimní, neexistuje žádná uznávaná studie, která by potvrdovala, že se žena pro tento druh prací hodí po fyzické nebo duševní stránce víc jak – styl – lepší než muž) , jakými jsou vaření, praní prádla, vyšívání, ale i obstarávání vybavení domu či bytu, šetrné hospodaření s výdaji na potraviny a rodinným rozpočtem vůbec. Názvy článků nám napoví: Kterak jsem si levně upravila záclony (1904:170), Jak zarámovati levně obrazy (1904:243) ale i Klepání koberců (1914:413), Opravdové umění práti prádlo (1914:551) a mohl bych pokračovat ještě dlouho. Těmto záležitostem se věnují rubriky Domácí dílna, Domácnost, Ruční práce, Rodinný dům a mnoho dalších. Zvláštní rubriky jsou i o vaření, nakupování potravin apod.

Rubriky poučné doplňují ty, které jsou o zdraví. V nich se dovídáme jak pečovat o nemocné, o různých chorobách a nových léčebných postupech. V rubrice Domácí lékař radí MUDr. Otakar Zuna čtenářkám s jejich zdravotními problémy (tato rubrika byla pouze v X. ročníku *ŠD*, stejný koncept má i rubrika Právní přítel, taktéž vycházela pouze v X. r.).

Pro chvílky oddechu zde byly kulturní rubriky Umění, Umění v domácnosti a Besídka, která měla na dnešní dobu poněkud nezvyklou náplň. Jednak informovala o proběhlých kulturních událostech minulých 14 dnů, za druhé o úmrtí významných osobností kulturní scény. Kromě informací o kultuře zde byly i reprodukce uměleckých děl – básně, román a v prvním čísle i obrazy.

Intertextualita

Při pátrání ve věci mrtvice Humpal-Zemanové procházejí *Ženský obzor* nalezl jsem dva články o *Šťastném domově*. V čísle 3 roku 1904 je mu věnována poslední strana v rubrice Satirický koutek. Ve verších je zde zkrácený tematický obsah časopisu. Verše jsou také v dalším článku o *ŠD*, respektive o pasivitě Ženského spolu českého v kulturní rubrice. Praha tak za Brnem zaostává – porovnáme-li ženské hnutí české s tím moravským „je to poměr 10:100“, to proto že Humpal-Zemanová „Omezuje se na vydávání listu pro české hospodyně, jehož tak zv. "pokrok“ jeví se v tomto obraze:

Na první straně jen obrana,
na druhé povlečky pro pána,
na třetí polštář v podobě srdce,
na páté bramborů čtvrtce,
mezi to dá se kumštu ždíbec malý
a neochvějně naše ideály,
jejichž nositelkami jsou dámy, české kuchty,
leč nade všecko přec jsou české buchty.“ (oba *Ženský obzor* 1905:51)

Drobná zmínka o *ŠD* je pak v nekrologu Humpal-Zemanové v č. 9 *Ženského světa*, kde jsou chváleny její spolupracovnice z časopisu jako opora, která ji přesto neuchránila od jejího osudu. (*Ženský svět* 1905:51)

1.12 Meziredakční korespondence

Jak jsem již psal v úvodu, navštívil jsem Památník národního písemnictví, abych zjistil, zda-li mezi spolupracovnicemi redakce neprobíhala korespondence, a pokud ano, tak zda-li se nějakým způsobem týkala *ŠD*. Do okruhu zkoumaných osob jsem krom spolupracovnic redakce zahrnul ještě nakladatele Bohuslava Šimáčka. Bohužel se mi nepodařilo v celkem 147 dopisech a pohlednicích, které jsem prohlédl, nalézt zmínku o časopisu. Mezi Josefou Humpal-Zemanovou a Vilmou Seidlovou-Sokolovou nesla se korespondence v soukromém, téměř intimním duchu (mj. jí píše: „Nechci vnášet nové boje – raději bych viděla spojování – a především prosím (nečitelné, snad něžně - pozn. JD) Vás Byste mne i nadále zachovala vzácnou přízeň a dala mi kus toho

přátelství, jež dovede posílit!“ (dopis bez data) a nebo také v dopise z 2.6. 1904 – reakce na varování, aby se do Čech již nevracela: „Jsem zde a ať se děje cokoliv. Vrátila jsem se s tím nejlepším úmyslem. Víím, že mám mnoho zkušeností, kterými mohu být leckde nápomocnou, a mám tu nejlepší vůli pracovat a všade volá se že pracovníky potřebujeme.“). Zajímavé jsou také dvě navštívenky, které psala již po mrtvici. Ostatní korespondence je formálního rázu: kondolence nebo sjednávání schůzek mezi nakladatelem a autorkou (mezi Šimáčkem a B. Vikovou-Kunětickou). Mohu tedy s politováním konstatovat, že mezi mnou známými spolupracovnicemi *ŠD* korespondence neprobíhala; pokud ano, nejsou tyto archiválie ve veřejnosti přístupné části Památníku národního písemnictví.

1.13 Šťastný domov v době poválečné

Velký ohlas pochopitelně v časopise zaznamenal 28. říjen 1918, vyhlášení samostatného českého státu. V čísle 17 *Šťastného domova* byl na titulní straně otištěn článek s názvem: Jsme volni, svobodni, kde se jeho autorka, Vilma Svobodová, euforicky obrací na čtenářky listu s toužebně očekávanými změnami v české společnosti, neboť je měla čekat „služba ne cizímu plemeni, ne cizí vládě, ale práce k budování volného, svobodného českého domova.“ (str. 306 1918) Také citáty na titulní straně (tedy ne jen jeden, jak bylo obvyklé) potvrzovaly to, co se nyní stalo skutečností – „Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm.“ dí František Palacký, „... vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český.“ volá Jan Ámos Komenský. Nadšení pro věc (pro národ) bylo skutečně ambiciózní a vlastenecký patos obrovský – „Přicházejí v souladné touze s juny i děvůšky naše. Jejich srdce je jako růže stolistá, kvete a hoří pro Tebe, Vlasti! Má sladkou ctižálost zápasiti o prvenství v práci a v lásce k Tobě, Vlasti má.“ České ženy pochopitelně budou na prvním místě, pokud jde o profit z nově nabyté svobody, protože to jsou ony, koho konečně opustí „hanba a poroba největší. – Již nebudou rodit otroky. ... Ne otroci – volné a svobodné děti vykvetou na jejich mateřském srdci.“ Úkol žen se tak sice nemění, zato jejich motivace ano. A pokud uspějí a „vychovejí-li Ti (Vlasti) zdárně své děti, bude na věky český domov – šťastný domov.“ Zcela formálně se český domov stal šťastným již od tohoto čísla, protože časopis byl přejmenován na Český domov – šťastný domov, což ohlašovala každá strana v záhlaví a od dalšího čísla i drobná změna v logu časopisu.

Časopis se ale měl měnit nebo spíše navracet do původních kolejí. Měl se zvýšit počet stran, který byl způsoben horší dostupností a vyšší cenou papíru, navrátit se k některým stálým rubrikám, a to na úkor publikované novely, která ve válečných letech i přes menší počet stran zabírala 2 listy – tedy třetinu prostoru (i když tento prostor zabírala koneckonců i v jiných ročnících). Časopis také konečně začal vycházet v původním, čtrnáctidenním intervalu, který se z důvodů válečného konfliktu ne vždy podařilo dodržet. Redakce se rozhodla, že než aby další ročník vyšel 1. dubna, čtrnáctý ročník se prodlouží až na počet 36 čísel a patnáctý začne v září, tak jak jsou čtenářky *ŠD* zvyklé. Tím došlo k nerovnováze, která zapříčinila, že ročník číslo XX vycházel až v roce 1925 místo roku 1924 jak by podle minulého číslování mělo.

1.14 Konec Šťastného domova

Zatímco ještě na počátku XXIV. ročníku se zdálo, že časopis je v plné síle, když se změnila frekvence vycházení na týdeník, rozšířil formát, a to vše za cenu stejného ročního předplatného. *ŠD* zdá se rychle došel dech když již v polovině roku, v čísle 26 21. března bylo oznámeno, že *ŠD* přestává vycházet, ačkoliv „Morálního uznání se „Šťastnému Domovu“ sice stále dostávalo a dostává nejskvělejšího a z úst nejpovolanějších, leč sebelichotivějším uznáním není možné platiti účty tiskárny, papírny atd. atd.“ (Loučíme se s Vámi... *ŠD* 1929, roč. 24, č. 26, s. 1) Redakce ještě vyjadřuje naděje, že snad se *ŠD* ještě na trhu objeví a přestává vycházet jen na čas, a zároveň spílá na pokleslé časy tehdejší doby – doby „povrchnosti a jalového požitkářství“.

2 Román na stránkách Šťastného domova

Novela zabírá ve ŠD kolem čtyř stran (v závislosti na konkrétním ročníku), což je největší prostor, jaký se pravidelné „rubrice“ dostává, a proto jsem cítil potřebu se touto částí časopisu zabývat podrobněji. Po celé období vydávání ŠD byl v každém jeho ročníku přítomen ilustrovaný román. Co se týče mnou zkoumaných ročníků, jedná se o romány: Okovy od spisovatelky Cordelie v překladu M. Jesenské, Rozmarino, zelenej se od F. Holečka a konečně od F. X. Svobody Záhada dvou lásek (Tento spisovatel byl o dost úspěšnější než Holeček, psal novely, povídky, divadelní hry, skládal básně, jeho hry Kašpárek, Poslední mohykán, Poslední muž aj. byly zfilmovány mimo jiné Martinem Fričem a jsou dodnes populární (Český hraný film II 1998:282,308,314,332). Nicméně tento román nepatří mezi jeho lepší „kusy“.).

Pro detailnější rozbor jsem si vybral „pražský román“ od finančního rady Františka S. Holečka z X. ročníku časopisu. Tři a půl strany textu zde vždy doplňuje ilustrace od Josefa Kočího (viz příloha X), která zabírá půl strany. Rozsah románu odpovídá přesně rozsahu pro něj vymezenému – je otištěn na pokračování v číslech 1-23. Nyní se budu dopodrobna věnovat ději, postavám a některým významným kategoriím informací, které jsem v románu po jeho přečtení považoval za nejpodstatnější. Nejprve se ale podívejme na formální rozložení románu v časopisu.

2.1 Rozdělení a ukončení kapitol

Nevím, zda byl psán román přímo pro časopis, nicméně to je docela dobře možné. Jednotlivé kapitoly jsou chytře rozděleny tak, aby končily nějakým zvratem, uprostřed poutavého dialogu nebo popisu (v anglosaském prostředí pro to existuje výraz cliffhanger) tak, aby čtenářka byla nucena koupit si i další číslo časopisu, a zachovala tak kontinuitu prodeje ŠD (tento trik je přítomen i v článcích na pokračování, o kterých se zmiňuji jinde). Také je ale možné, že román již byl napsán a pak násilně rozkouskovan tak, že spolu související odstavce jsou od sebe odtrženy dost necitelně, čemuž by nasvědčovalo to, že stránkový rozsah románu věnovaný, je vždy stejný a tedy pevně daný (a to 4 strany, z toho jedna se dělí o místo s ilustrací tematizující nějaký děj, který proběhnul v oné kapitole/části).

„Na výstavišti byla nyní košíkářská výstava.

Na ni si vzpomněl doktor Strnad, když se setkal s Málkovými jednoho večera v Národním divadle.

(Příště dále.)“ (1914:252)

2.2 Postavy

Románové postavy jsou (téměř výlučně) členy jedné ze čtyř rodin – Klímových, Strnadových, Kuklových a Málkových. Vdova Klímová má láskou zklamanou dceru Melanii a marnotratného syna, pokladníka Karla. Jejich sousedé a podnájemníci Strnadovi mají dcery Vlastu, budoucí učitelku, a syna Zdeňka, medika, který zrovna započal lékařskou praxi, a konečně mladou Jitku. Málkovi mají jedinou dceru Betty, jejíž vzdálený bratranec je statkář Kukla. Z postav, které se objeví více jak jednou, ještě nutno zmínit matku Kukly, bývalého nápadníka Melanie Klímové Waltera a konečně domovníci domu, který patří Klímům a ve kterém žijí v podnájmu i Strnadovi, paní Plenkovou.

2.3 Děj

Děj románu je nekomplikovaný, odehrává se chronologicky v jedné dějové linii, a to převážně v Praze, s malou zastávkou v šumavské vesnici Dubčí, kde mají Kuklovi statek a polnosti v tehdejší současnosti. Děj jsem se pro redukci nepodstatných událostí snažil omezit na výčet milostných tužeb a vztahů, o které jde přeci jen v první řadě.

Rodina Málkových a Klímových se znají už léta. Na pražské hospodářské výstavě byl jedním z vystavovatelů skotu bratranec slečny Betty Málkové, Adolf Kukla. Paní Málková tajně doufá, že se Betty stane ženou Kukly, ale ten má oči jen pro mladou Melanii Klímovou, se kterou se seznámí přes Betty. Po Melanii, femme fatale tohoto románu, zatouží i mladý Zdeněk Strnad, nájemník domu, ve kterém žijí Klímovi a čerstvě vystudovaný lékař. Bratr Melanie Karel Klíma by se zase rád ucházel o dceru Strnadových Jitku, ta je ale příliš mladá a navíc pokladník Klíma je znám svými dluhy z karet a návštěvami šantánů – tedy vlastnostmi, které nejsou v očích otce Jitky, gymnaziálního profesora, příliš vítány. Stejně podezřívavá je i sestra Jitky a budoucí učitelka, Vlasta. Ta je svědomím a symbolem mravní nezkaženosti tohoto románu a nemá pochopení ani pro náklonnost Zdeňka k Melanii, natož k namlouvání Karla a Jitky. Po nemnoha

dějových veletočích (kdy se kupříkladu bratranec Kukla zasnoubí s Melanií Klímovou) si bere Jitka napraveného Karla, lékař Zdeněk slečnu Betty Málkovou, Melanie svého ztraceného a znovu navráceného nápadníka rotmistra Waltera a chystá se i svatba učitelky Vlasty a hospodáře Kukly.

Dále jsem metodou otevřeného kódování sledoval takové informace, které mi splývaly do nějaké z mnou pak vytvořených kategorií. Konkrétně se jedná o jevy: chvíle erotiky, popisu a ženské otázky.

2.3.1 Záchvěvy erotiky

Tak jsem nazval kategorii jevů, ve které spolu postavy flirtují nebo je jinak naznačeno přeskočení jiskry mezi nimi. Prakticky všechny mužské postavy (krom jejího bratra) mohou nechat oči na mladé slečně Klímové:

„Melanie vstala hbitým pohybem vypjevši bezděky prsa, čímž štíhlé její tělo se zvlnilo v prohnutý tvar ještěřice, která se zastavila na úpalu slunce. ... Kukla zapomněl na Málkovou a zadíval se na slečnu Klímovou.“(1914:83)

Karel Klíma zase pokukuje po Betty Málkové:

„Na mladá léta svoje byla dívčina plné postavy a zdála se slabší jen proto, že byla veliká, štíhlá. Oči Klímovy objímaly ji náruživými pohledy.“ (1914:55)

2.3.2 Ženská otázka

Hlavním věrozvěstem ženské otázky a emancipace je nepříliš sympatická postava Vlasty. Tato stará panna sice přečetla mnoho knih, ale jinak je její chování líčeno jako příliš akademicky nepraktické a odživotnělé. Přesto je jediná z dam, která „toužila po činnosti na tomto poli“ (1914:249) Řeší se smysluplnost celibátu učitelek, přičemž sama Vlasta vidí své hlavní poslání v roli učitelky, a ne v roli matky, protože ve škole jde „o výchovu celé generace“ (1914:391).

2.3.3 Popisy

Zvláštní místo mají v románu popisy míst a věcí. Ačkoliv se jedná o román pražský, prostředí města v něm popisováno není, pouze zmiňováno (Jindřišská ulice, Václavské náměstí, Stromovka apod.). Dopodrobna se ale autor věnuje interiéřům pokojů, stavení statkáře Kukly v Dubčí

(1914:279) nebo secímu stroji (1914:307). Rozsáhlé popisy svědčí o realistickém pojetí románu; popis funkce žacích strojů na půl stránky není příliš romantická záležitost.

Pedantská pečlivost je věnovaná popisům oblečení (ženských) postav. Nejenže tak román nabývá na objemu, ale čtenářka se může dočíst nějaké ty módní postřehy a inspirovat při koupi ošacení vlastního (případně fantazírovat nad tím, co by nosila, měla-li na to finanční prostředky).

„„Jaké šaty si vezmeme?“ ptala se ihned (Melanie - poznámka JD). „Vezmu si vycházkové, ecru a bílý klobouk,“ řekla Melanie, jež si asi již usmyslila, jak se oblékne. „Ty jsou dobré, máš v nich hezkou pleť,“ schválila paní Klímová dceřino rozhodnutí a sama si vybrala ze své zásoby tmavě modrou mohairovou sukni s perleťovými knoflíky po straně oblouku našitými a hedvábnou halenku téže barvy s bohatými krajkovými aplikacemi. Klobouk si vezme také modrý, slaměný se stuhou a s péry.“ (1914:84)

Také fyzická místa jsou popsána do naléhavých podrobností. Kromě rozsáhlých popisů míst a ošacení jsou dopodrobna rozebrány i příbuzenské vztahy, aniž by to mělo zásadní vliv na nadcházející děj románu. O bratranci Kuklovi se tak dovídáme, že „Příbuzenský svazek, který ho poutal k rodině, byl ten, že jeho matka a Bettin otec byli sestřenicí a bratrancem druhého stupně pocházejíce oba z rodičů, kteří sami již byli ve vzdálenějším příbuzenském svazku bratrance se sestřenicí.“(1914:193) Choulostivá čtenářka tak jistě bude mít starost o míšení genetického fondu Betty a bratrance Kukly, ze kterého by mohli vzniknout degenerovaní potomci, ale vzpomenouc si na to, že Kuklu to táhne k mladé Klímové, Melanii, může se této obavy v klidu zříci.

2.4 Žánrové zařazení

Román na první pohled připomíná červenou knihovnu, když nás autor zahrnuje snad dokonce všemi třemi základními typy její fabule. Fabulí vzestupu, nelásky a sociální fabule. (Mocná, 1996:96-7) Když se lékař Zdeněk přičlení do rodiny finančního rady Málka, ačkoliv je z o mnoho chudších poměrů (byť měšťanských), můžeme v tom vidět případ sociální fabule, kdy je překážkou pro sňatek rozdíl třídního původu. Fabule nelásky je asi nejpříznačnější, a to v osobě slečny Melanie, která nenávidí svého bývalého nápadníka, který se jí ale nepřestává dvořit, až v ní opět zažehne původní silný cit. Fabule vzestupu není v románu zastoupena jednoznačně; nikdo zázrakem nezbohatne tím, že se dobře ožení. Pomohou si pochopitelně ti od Strnadů –

Zdeněk a Vlasta, hůře je na tom jejich sestra Jitka, která se vdává do vážené rodiny, ale bere si (dříve) nezodpovědného pokladníka Karla, jenž má dluh 45 000 korun, který bude splácet po celý svůj život. Celkově ale na mne román docela jako odlehčený milostný románek nepůsobil, a to hlavně tím, že chování postav je spíše než chování lidí osudově zasažených šípem Amorovým chování chladných aktérů, kteří účelově racionálně kalkulují tak, aby jejich zisk ze sňatku byl co největší. Karel, jenž si bere Jitku Strnadovou, vysvětluje jejímu otci složitý splátkový kalendář svých dluhů, který zahrnuje odprodání automobilu, odečty ze mzdy atd. Bratranec Kukla si bere Vlastu Strnadovou na popud své matky, která ji považuje za dívku vhodnou pro velké hospodářství, dokonce i emotivní Melanie si racionálně odůvodňuje sňatek a odchod s Walterem na venkov v tom, že má Prahy již po krk. Lékař Zdeněk je nejprve zamilovaný do Melanie, ale pak- tváří tvář tomu, že se Melanie zasnoubí s Adolfem Kuklou, rozhodne se, že jeho šance budou mnohem větší u Betty Málkové a uchází se pak už jen o ni.

I na románu se tedy ukazuje, jak pečlivě a systematicky je *ŠD* strukturálně sestaven. I při jeho čtení, tedy činnosti zábavné a ne přímo poučné, musí mít žena- hospodyně na zřeteli, že to, jak se vdá, by nemělo odviset od krátkodobé disbalance, kterou láska může být, nýbrž od racionální úvahy. Tak, jako žena pevně spravuje domácnost, musí dokázat ovládnout i své city.

2.5 Umělecké kvality

Román není beze vší pochybnosti příliš literárně dobrý. Čtenář sleduje prakticky jen dějové linie, které se týkají svatbychtivých mladých lidí, kteří se nemohou rozhodnout pro to, koho by měli ve své náruči nakonec nejraději. Nabízí se otázka, zda je román kýčem. Podle Kulky lze jeho pravidla, která musí umělecké dílo splňovat, aby mohlo být prohlášeno za kýč, a která byla původně stanovena pro výtvarná díla, aplikovat i na dílo literární. (Kulka 2001:132). Literární kýč je jednotný, a to na úkor komplexnosti. Další podmínkou je jeho necitlivost vůči parafrázím – těmi se dílo nepoškodí, protože je pouhým souborem šablon, které lze měnit, aniž by došlo k změně smyslu, nebo dokonce kvality. Efekt díla spočívá v tom, co je řečeno, spíše než tím jak je to řečeno. V dnešní době román rozhodně nijak převratný není – postavy neprochází žádnými skutečnými krizemi, jejich osud je narýsován, psychologický vývoj jejich charakterů chybí (ostatně jako jejich psychologický profil vůbec, protože autor se více zabývá výběrem klobouků a jiného ošacení). Otázkou tedy je, zda-li mohl být kvalitní alespoň před těmi

téměř sto lety kdy byl napsán. To je podle Kulky klíčové, protože „Etické a společenské ideály se mění podobně jako se mění ideály krásy. Stylistické vlastnosti, které mohly být v určité době radikální inovací, mohou zdegenerovat v konvenční klišé. Časové zařazení může být tudíž často rozhodující pro to, zda budeme či nebudeme dané dílo považovat za kýč.“ (Kulka 2001:135) Je jistě otázkou, zda má dnešní člověk právo na hodnocení románu vydaného před téměř sto lety nicméně nahlédneme-li do literatury té doby, je autor F.S. Holeček považován za představitele literatury konvenční a zábavné (Novák 1936:806). Po přečtení románu mohu říci, že má relativně jednoduchý příběh, ve kterém jsou zaměnitelné po stránce stylistické (kupříkladu použité metafory nejsou precizní a nezaměnitelné - třeba „listy dobrodružného štěstí“ (1914:56) jako metafora pro hrací karty, kterou navíc sám autor pro méně chápavé čtenáře odkryje. Nahrazeny ale mohou být i celé dějové linie, aniž by byl narušen „percepční Gestalt“ díla – snadno si dovedeme představit, že Melanie Klímová se udobří s Kuklou a vedou spolu spořádaný venkovský život. To když soukolí dějů do sebe zapadne tak nějak ne docela, jen jakoby mimochodem, a čtenář nemá pocit, že tak to má být... S nejvyšší pravděpodobností se tedy o kýč jedná (užijeme-li Kulkovu metodu estetických kategorií).

3 Výzkum

3.1 Obecná strategie výzkumu

Výzkum se týká tří ročníků *ŠD*, pro vyšší přesnost jsem provedl dvě zkoumání, jedno na člancích v časopise a druhé na rubrikách. V každém zkoumám trochu jiné proměnné (viz níže). Výběr ročníků proběhl úsudkem a zdá se mi jako jediný správný. Náhodný výběr ročníků by při výběru z tak malého vzorku (časopis má celkem 25 ročníků) hrozil nereprezentativností, na druhou stranu náhodný výběr ze všech jednotek (článků nebo rubrik) by byl oproti mnou použité technice neúměrně náročný. Kromě toho mi nešlo o zobecnění na časopis jako celek, ale vždy na ročník, takže se jedná o census, který je z hlediska metodiky statistické analýzy těžko zpochybnitelný. To ale nijak neubírá na nebezpečích, která kvantitativní obsahová analýza skýtá.

3.2 Kódování a problémy kvantitativní obsahové analýzy – sebereflexivní metodologická poznámka

Mezi jeden z úkolů redakce patřilo evidentně mazat zdánlivé rozdíly mezi praktickými a teoretickými koncepty. Abych byl zcela konkrétní – v článku Jaro manželství (1914:367) autorka nejprve nastíní problémy novomanželů ve společně sdílené domácnosti, kteří se před svatbou nestihli dost dobře poznat, a posléze nachází řešení v koupi nebo pronajmutí hausbótu jakožto prostředku, kde mají, daleko od svých rodin, tuto svízel možnost řešit. Z etického problému manželství se autorka dostává k pobytu na lodi a jejímu popisu. Na vyobrazení (ilustraci) pak „Pan manžel vlastnoručně mete palubu“ a čtenářka je jistě nadšena.

Takovýto článek není v časopise osamocen a jeho zařazení není jednoduché – jazýčky vah se tu přikloní na tu, tu na onu tematickou stranu, a i přesto, že kodér je jen jeden (jsem jím já), představuje tato tematická nejasnost nebezpečí zkreslení výsledků. Musíme si uvědomit, že každá kvantitativní analýza představuje redukci informace a jistá zjednodušení, která jsou pochopitelně způsobena mnou jakožto výzkumníkem zodpovědným za překódování dat. I přesto, nebo právě proto, že se jedná o popisnou statistiku, kde máme pouze tvrdá data, která „jsou tak, jak jsou“ a vzdal jsem se nároků na (statistické) usuzování na větší celek (tzn. na všechny ročníky časopisu), data musíme brát s jistou interpretační rezervou. Přesto nesmíme, pokud se chceme dobrat vůbec nějakých výsledků, podlehnout „sebepožirajícímu se skepticizmu“ radikálního relativismu a

usilovat o minimalizaci těchto nejasností jejich odkrytím a eliminací. Doufám, že se mi to v mé práci v rámci možností použitých metod podařilo.

3.3 Operacionalizace - Články a rubriky

ŠD se dělí formálně i fyzicky na tři části – vždy na prvních stranách jsou rozsáhlejší články, které mají za úkol poučit v rozsáhlejší útvary (obvykle 1-2 stran v jednom čísle; tyto útvary jsou téměř vždy na pokračování, takže jejich celková délka se pohybuje kolem 2-5 stran). Druhou rozsáhlejší částí je román (v desátém ročníku je román vždy na konci čísla, v prvním a dvacátém je rozptýlen vprostřed časopisu), jinými uměleckými reprodukcemi, které jsou v časopise otištěny, jsou básně (obvykle na poslední straně) a v prvním čísle také obrazy, které byly na prostřední dvoustraně tak, aby si je čtenářky mohly vytrhnout a vyvěsit). Třetí část tvoří více či méně pravidelné rubriky, které jsou vždy označeny grafickým logem (v prvním díle jen nadpisem kapitálkami), které obklopuje název rubriky. Logo se vždy liší a je také pokaždé přítomno, ať už se jedná o rubriku pravidelnou, (jako např. Ze ženského světa, Matka vychovatelka ...) nebo výjimečnou, která se objevuje jen jednou za rok (Vánoce). Text v takto orámovaných rubrikách je psaný menším fontem, informace v něm jsou rozličného typu – návodného i informativního. I zde jsou některé delší články otiskovány na pokračování. I rubriky i články měly své kategorie. Kompletní výčet kategorií článků, tak jak je v obsazích časopisů, je zde:

Ročník I

Kterak pracují moderní ženy

Jak bydlíme a jak se bydlí jinde

Kapitoly o službách

Ročník X

Vynikající ženy

Ženská otázka a ženská povolání

Články ethické

Výchova a vzdělání

Rodinný dům a byt

Domácnost a život rodinný

Výživa a potraviny

Články všeobecné a poučné

Zrnka moudrosti

Básně

Ročník XX

Ženská otázka a ženská povolání

Články ethické

Výchova, vzdělání a kultura rodiny

Dům rodinný a domácí hospodářství

Národní hospodářství

3.3.1 Strategie výzkumu - články

Články jsem bez ohledu na jejich kategorie v obsazích časopisu (které stejně čtenáři řeknou o tom, co se v článku píše, jen minimum a také v 20. ročníku jsou některé články zařazeny do dvou kategorií, protože se tematicky překrývají) rozdělil do tematických kategorií a jako další (kardinální) znak bude sloužit počet pokračování. Celkem tedy budu mít tři proměnné – téma, pokračování a tou poslední je ročník časopisu, ve kterém článek vyšel.

Tematických kategorií jsem vytvořil celkem 14 – jsou jimi:

1 Ženská otázka – témata etiky, rodiny, manželství

2 ŽO povolání – ženská povolání, přípustnost a míra výdělků

3 ŽO vzdělávání

4 Významné ženy – a ženy v exotických zemích

5 ŽO filantropie - a ženské spolky

6 ŽO ze života ženských spolků

- 7 Nacionalismus
- 8 Hospodyně
- 9 Svátky
- 10 Dům a byt – a bytové doplňky
- 11 Kuchyně a potraviny
- 12 Obecné informace
- 13 Jiné
- 14 Spoření – ekonomické rady ohledně vedení domácnosti

Kategorií jsem vytvořil záměrně více, aby nedošlo k tak zásadní redukci informací, ale je jasné, že pro zřetelnější výsledky musíme ještě data dále zredukovat do méně kategorií. Ty jsem vytvořil tři – „ŽO“ – zabývající se ženskou otázkou (kategorie 1 – 6), „Hospodyně“ – zabývající se otázkami domácnosti a praktickými otázkami bydlení (8, 10, 11, 14) a „Jiné“ (7, 9, 12, 13).

Rubriky

Rubriky, které se objevily v třech ročnících jsou tyto (jejich názvy se opakují nebo jsou obměněny jen částečně, ale pro komplexnost jsem se rozhodl uvést všechny).

Ročník I

Básně

Aforismy

Umění

Obrazy

O nás a od nás

Matka vychovatelka

Domácí lékař

Ze ženského světa

Co se děje ve světě

Modní přehled

Pro domácnost

Domácí zahrádka

Kuchyně

Co se sluší

Tělocvik a sport, hry a zábava

Hádanky

Hovorna a listárna

Zaměstnání malých, hádanky, pro zasmání a rozmanitosti

Barvotisková příloha

Ročník X

Román

Rady pro život

Besídka – rubrika zabývající se oznamováním úmrtí, gratulacím k významným jubileím ale krátkým informacím o kulturním událostem, které se odehrály v době uplynulé

O nás a od nás

Matka vychovatelka

Pro naši drobotinu

Vánoce

Velikonoce

Bývávalo – bývávalo

Domácí lékař

Nemocný v domácnosti

Právní přítel

Cestování

Ze ženského světa

Z celého světa

Umění v domácnosti

Školy a výstavy

Moda

Ze života pro život

Varujte se
Ruční práce
Rodinný dům
Útulný byt
Z domácí zahrádky
Domácnost
Různé pokyny
Domácí dílna
Stroje a přístroje
Kuchyně
Náš oběd
Z nových předpisů
K dotazům našich čtenářek a různé pokyny
Nákup potravin
Jemný mrav
Tělocvik a sport
Hry a zábavy
Hovorna
Ročník XX

Román
Motto
Zrnka moudrosti
Modní předlohy “Šťastného domova”
Rady pro život
Matka vychovatelka
Vánoce
Pro naši drobotinu
Zdravotnictví
Ze ženského světa
Časovosti a objevy

Školy a výstavy
Modní hlídka
Rodinný domek
Útulný byt
Z domácí zahrádky
Domácnost
Nemocný v domácnosti
Rady kosmetické
Chov domácích zvířat
Ze života pro život
Domácí dílna
Cestování
Domácí švadlena
Jemný mrav
Stroje a přístroje

3.3.2 Strategie výzkumu - rubriky

I rubriky jsem rozdělil do tematických okruhů. Proměnnými v tomto případě bylo: rubrika, ročník a téma. Tematické kategorie jsem posléze zredukoval na 4 obecnější kategorie – ženská otázka, hospodyně, zábava a jiné. Kategorie hospodyně se podobá kategorii „dům a byt“ v kategorii článků, řadím sem návody a rady na vedení, vybavení domácnosti aj.

- 1 Zdraví – Domácí lékař, Nemocný v domácnosti, Zdravotnictví
- 2 Tělocvik a hry– Tělocvik a sport, hry a zábava, Hry a zábavy, Tělocvik a sport
- 3 Estetika – Módní přehled, Rady kosmetické, Módní hlídka,
- 4 Kultura – Besídka, Umění
- 5 Rady a postřehy – Zrnka moudrosti, Aforismy, Rady pro život, Motto, Ze života pro život
- 6 Redakční rubriky – Hovorna a listárna, Hovorna, O nás a od nás
- 7 Etiketa – Co se sluší, Jemný mrav
- 8 Umělecké reprodukce – Román, Básně, Obrazy
- 9 Kuchyně – Náš oběd

- 10 Výchova a děti – Matka vychovatelka, Pro naši drobotinu
- 11 Ženská otázka – Z ženského světa
- 12 Obecné informace – Co se děje ve světě, Časovosti a objevy
- 13 Dům, byt a domácnost – Útulný byt, Z domácí zahrádky, Domácí dílna, Různé pokyny, Stroje a vynálezy, Rodinný domek, Domácnost, Domácí švadlena,
- 14 Jiné – Vánoce, Velikonoce, Bývávalo-bývávalo, Různé pokyny, K dotazům našich čtenářek a různé pokyny

3.4 Výsledky analýzy a jejich interpretace⁴

Co se článků týče, je jich ve třech ročnících *ŠD* celkem 193. Jsou relativně rovnoměrně rozděleny, v každém ročníku jich je podobný počet – 70 v prvním, 60 v desátém a 63 ve dvacátém (viz přílohy Tabulka 1.1). Po redukci kategorií se ukazuje, že 63,2% článků pojednávalo v nějakém smyslu o ženské otázce, 21,8% o tématu domácnosti a příbuzných, 15% o jiných věcech (Tabulka 1.2). Co se konkrétně ženské otázky týče, tak ze všech článků se celých 41% nějakým způsobem dotýkalo otázek etiky, rodiny nebo manželství, 32% se zabývalo významnými ženami hnutí, výchovou a dětmi 9,8%, ženskými povoláními 8,2%, vzděláním a ženskými spolky 4,9% a 4,1% filantropií a zdravotnictvím obecně. Mezi tématem a délkou článku podle počtu pokračování neexistuje souvislost (Tabulka 1.3) – kolem 80% článků pokračování nemá, cca 18% jich má jedno pokračování, zbytek připadá na články, které mají více pokračování (až 4).

V kategorii rubrik bylo otištěno celkem 1346 těchto jednotlivých rubrik, tedy 19 na jedno číslo (Tabulka 2.1). To se může zdát jako značné množství, ale musíme si uvědomit, že například rubrika motto představuje pouze jediný krátký citát na první straně časopisu, a i jiné rubriky zabírají jen malý prostor - polovinu nebo třetinu strany. Zcela zásadní se z četnosti jednotlivých rubrik zdá po kategorizaci frekvence výskytu rubrik zabývajících se domem a bytem – je jich celých 17,5%. Další kategorií v pořadí jsou „rady a postřehy“, kam jsem umístil hodně obecných rubrik s téměř 12%. Podstatnější jsou až redukované kategorie, tentokrát jsem použil typologii sestávající ze 4 celků. Kategorie jsou: ženská otázka, zábava, hospodyně a jiné. Z tabulky

---

⁴ Datové soubory ve formátu sav. (SPSS) a xls. (Excel), použité syntaxy a některé grafy a tabulky na které se odkazují v textu jsou v příloze (datové soubory pro úsporu papíru pouze na CD).

(Tabulka 2.2) vyplývá, že zdaleka nejvyšší místo zabírá kategorie „zábava“ s téměř 42%, následována kategorií „hospodyňka“ s 27,2%, „ženská otázka“ je zastoupena podobně jako „jiné“ – přibližně 15%. Zde je tedy vidět, že rubriky zabývající se ženskou otázkou nejsou nijak zvlášť početně zastoupeny (což je vyváženo jejich množstvím v „článcích“). Podíváme-li se na to, zda se vývoj měnil v jednotlivých ročnících, zjišťujeme, že frekvence rubrik se v čase výrazně neměnila až na desátý ročník, kde zcela převládla rubrika „hospodyňka“ s 14,7% (z celkových 100% všech rubrik, v tomto ročníku bylo v rubrikách „hospodyňka“ více článků než v obou dalších ročnících dohromady (Tabulka 2.3, graf 2.1).

Závěr

Časopis *Šťastný domov* jako by trpěl schizofrenií. Prakticky po celou dobu své existence hledal tematickou tvář, když balancoval mezi časopisem pro moderní emancipovanou ženu a maloburžoazním plátkem s nejasným poselstvím a výjimečně i téměř bulvárním obsahem. Konceptuální pojetí listu, který se na svých stránkách rozhodl publikovat nejen seriózní feministické články od renomovaných autorek Terézy Novákové, Elišky z Purkyňů aj., ale i romány spotřebního typu, kritikou méně ceněných, ale možná o to čtenějších autorů, vzbudil negativní ohlas například v asi nejradikálnějším českém časopisu pro ženy, *Ženském obzoru*. Novelou *Rozmarino, zelenej se od Františka*. S. Holečka, která byla otištěna v desátém ročníku, jsem se zabýval v samostatné části své práce. Došel jsem k závěrům, že novela je průměrný zástupce konvenční zábavné literatury, kterou mohu směle zařadit do kategorie *kyč*. Její přínos můžeme chápat v reflexi doby, kterou popisuje, spíše než v originalitě a kvalitě jeho zpracování.

Z kvantitativní obsahové analýzy vyplynulo, že zatímco delší písemné útvary (články) se nejčastěji zabývají ženskou otázkou, v rubrikách převažují ty, jež mají čtenářku nějakým způsobem pobavit.

Šťastný domov mohl také postrádat patronát silné osobnosti, kterou mu byla jeho zakladatelka Josefa Humpal-Zemanová. Ta fakticky ale vedla časopis jen půlrok a pozice vůdčí redaktorky byla snad neobsazená nebo přinejmenším dalších 10 let anonymní. Z článků a rubrik na jeho stránkách lze vyvodit snahu jeho čtenářky jak vychovávat, tak jim podbízet obsahy, které je duševně obohatí asi jen těžko.

Shrnutí

Časopis *Šťastný domov* plnil podle závěrů vyplývajících z mé analýzy jeho prvního, desátého a dvacátého ročníku mezi časopisy pro ženy roli spíše marginální. V době na přelomu 19. a 20. st. vycházela na území Česka jiná periodika, která se na řešení ženské otázky specializovala (jako např. *Ženský obzor*, *Ženský svět*, *Ženské listy*), a *Šťastný domov* jim v tomto tématu nemohl ani nechtěl konkurovat. Stejně tak novely, které na pokračování v časopise svým čtenářkám předkládal, nejsou nijak revoluční ať po stránce obsahové či formální a nevymykají se z tehdejšího literárního průměru.

Kvantitativní obsahová analýza ukázala, že rozložení četností obecných témat se během let neměnilo, postupný obrat nastával pouze v drobných nuancích témat samotných.

Koncepční novota listu spočívá v tematické syntéze ženské otázky s praktickými radami jak co nejlépe vést domácnost. Ty se neomezovaly na domácí práce, nýbrž zahrnovaly i ekonomické poučky a popis moderně vybavené domácnosti, její architektonické řešení atd. Unikem je také vydávání časopisu pro ženy u standardního vydavatelství a ne pod křídly nějakého ženského spolku, jak je tomu u ostatních ženských listů.

Summary

Results of the analysis of the 1st, 10th and 20th volume of magazine *Šťastný domov* showed that its role like women's magazine was quite marginal. During the late 19th and the early 20th century, there were several other periodicals specialized in the women's question (e.g. *Ženský obzor*, *Ženský svět*, *Ženské listy*) and *Šťastný domov* couldn't (and also didn't want to) compete with them in that subject. Also the short stories, that were brought to the readers of *Šťastný domov*, were no big revolution – neither contentually nor formally.

Quantitative content analysis showed, that the frequency distribution of the common themes hadn't changed during the years – progressive turn had been occurring only in the little variations of the themes themselves.

Conceptual novelty of the magazine lies in the synthesis of the women's question and the practical advices how to run a household the best. Those advices weren't limited to the housework only - they included also an economic principles and a description of a modern household, its architectonic solution, etc. Unique is also the fact, that this magazine for women had been published by a standard publishing house and not under the auspices of some women's association like all the other women's magazines were.

Použitá literatura:

Český domov - Šťastný domov Praha : F. Šimáček 1925.

HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*, Praha: Lidové noviny 1999.

Kol. aut. *Filosofický slovník*. Olomouc: Olomouc 1998.

Kol. aut. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolínium 1996.

Kol. aut. *Český hraný film II*. Praha : Národní filmový archiv 1998.

Kol. aut. SPSS Base 14.0 User's Guide; SPSS Inc. 2005.

KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*, Praha: Torst 2001.

MINAŘÍK, V. *Božena Viková-Kunětická* Praha: Knihovna časopisu Mladý národ 1932.

MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna : studie kulturně a literárně historická : pohled do dějin pokleslého žánru*, Praha: Paseka 1996.

NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století*, Praha: Janua 1999.

NOVÁK, Arne. *Přehledné dějiny literatury české*, Olomouc: M. Promberger 1936.

RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost* Praha: Karolínium 2003.

REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice: LEDA 2001.

SCHULZ, Winfried. *Analýza obsahů mediálních sdělení*. Praha : Karolínium 2004.

Šťastný domov : časopis věnovaný českým ženám a domácnostem Praha : F. Šimáček 1904.

Šťastný domov : časopis věnovaný českým ženám a domácnostem Praha : F. Šimáček 1914.

Šťastný domov : časopis věnovaný českým ženám a domácnostem Praha : F. Šimáček 1918.

VESELÝ, J.. O Ludmile Tesařové, průkopnici loutkářství na mateřských školách. *Úhor*.

1.1.1927, roč. 15, č. 9-10.

Ženský obzor Praha: Karel Ločák 1903-5.

Přílohy:

1.1

tema

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00 zoetika	50	25,9	25,9	25,9
	2,00 zovychdeti	12	6,2	6,2	32,1
	3,00 zopovolani	10	5,2	5,2	37,3
	4,00 zovyzeny	39	20,2	20,2	57,5
	5,00 nacionalismus	3	1,6	1,6	59,1
	6,00 hospodyne	10	5,2	5,2	64,2
	7,00 dum a byt	19	9,8	9,8	74,1
	8,00 svatky	5	2,6	2,6	76,7
	9,00 kuchyne	6	3,1	3,1	79,8
	10,00 obecinfo	15	7,8	7,8	87,6
	11,00 jine	5	2,6	2,6	90,2
	12,00 filantropie zdrav	5	2,6	2,6	92,7
	13,00 sporeni	8	4,1	4,1	96,9
	14,00 vzdelazenspolky	6	3,1	3,1	100,0
	Total	193	100,0	100,0	

1.2

temar

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00 zenska otazka	122	63,2	63,2	63,2
	2,00 hospodyne	42	21,8	21,8	85,0
	3,00 jine	29	15,0	15,0	100,0
	Total	193	100,0	100,0	

1.3

temar * pokrac Crosstabulation

			pokrac					Total
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	
temar	1,00 zenska otazka	Count	94	22	2	2	2	122
		% of Total	48,7%	11,4%	1,0%	1,0%	1,0%	63,2%
	2,00 hospodyne	Count	33	8	0	1	0	42
		% of Total	17,1%	4,1%	,0%	,5%	,0%	21,8%
	3,00 jine	Count	22	5	1	0	1	29
		% of Total	11,4%	2,6%	,5%	,0%	,5%	15,0%
Total		Count	149	35	3	3	3	193
		% of Total	77,2%	18,1%	1,6%	1,6%	1,6%	100,0%

2.1

tema

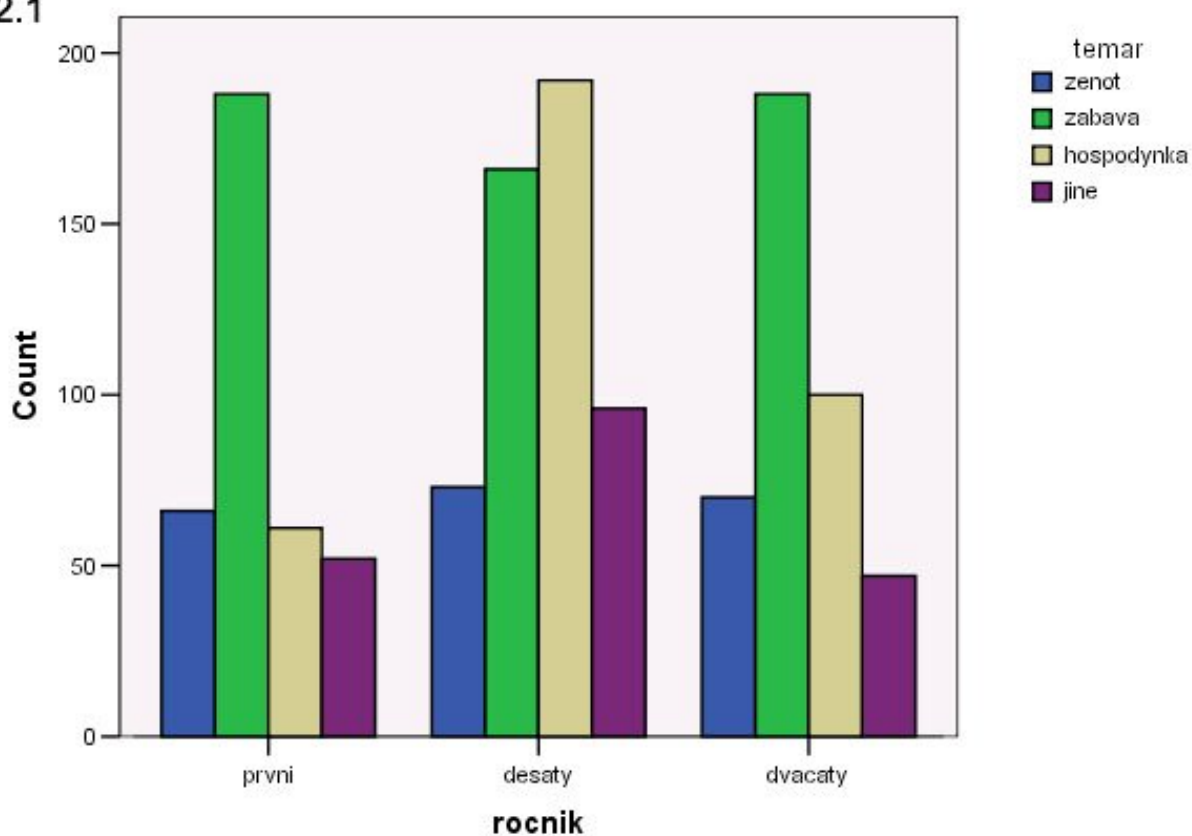
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00 zdravi	74	5,5	5,5	5,5
	2,00 telocvikhry	91	6,8	6,8	12,3
	3,00 estetika	79	5,9	5,9	18,1
	4,00 kultura	39	2,9	2,9	21,0
	5,00 radypostr	159	11,8	11,8	32,8
	6,00 redakce	124	9,2	9,2	42,1
	7,00 etiketa	27	2,0	2,0	44,1
	8,00 repordukce	100	7,4	7,4	51,5
	9,00 kuchyne	118	8,8	8,8	60,3
	10,00 vychovadeti	112	8,3	8,3	68,6
	11,00 zenot	70	5,2	5,2	73,8
	12,00 obecne	71	5,3	5,3	79,0
	13,00 dumbyt	235	17,5	17,5	96,5
	14,00 jine	47	3,5	3,5	100,0
Total		1346	100,0	100,0	

2.2

temar

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00 zenot	209	15,5	16,1	16,1
	2,00 zabava	542	40,3	41,7	57,8
	3,00 hospodynka	353	26,2	27,2	85,0
	4,00 jine	195	14,5	15,0	100,0
	Total	1299	96,5	100,0	
Missing	System	47	3,5		
Total		1346	100,0		

2.1

Syntax - rubriky

fre all.

```
val lab rocnik 1"prvni" 2"desaty" 3"dvacaty".
val lab tema 1"zdravi" 2"telocvikhry" 3"estetika" 4"kultura" 5"radypostr"
6"redakce" 7"etiketa" 8"repordukce" 9"kuchyne" 10"vychovadeti" 11"zenot"
12"obecne" 13"dumbyt" 14"jine".
```

```

recode tema (11 7 10=1)into temar.
recode tema (1 2 3 4 5 8=2) into temar.
recode tema (13 9=3)into temar.
recode tema (12 6=4)into temar.

val lab temar 1"zenot" 2"zabava" 3"hospodynka" 4"jine".

exe.

```

```

CROSSTABS
  /TABLES=rocnik BY temar
  /FORMAT= AVALUE TABLES
  /CELLS= COUNT TOTAL
  /COUNT ROUND CELL
  /BARChart .

```

```

fre tema.
fre temar.

```

```

mis val temar (4,2).
fre temar.
exe.

```

Syntax – články

```

val lab tema 1"zoetika" 2"zovychdety" 3"zopovolani" 4"zovyzeny"
5"nacionalismus" 6"hospodyne" 7"dum a byt" 8"svatky" 9"kuchyne" 10"obecinfo"
11"jine" 12"filantropie zdrav" 13"sporeni" 14"vzdelazenspolky".
CROSSTABS
  /TABLES=tema BY rocnik
  /FORMAT= AVALUE TABLES
  /CELLS= COUNT
  /COUNT ROUND CELL .
recode tema (1 2 3 4 12 14=1)into temar.
recode tema (6 7 8 13=2) into temar.
recode tema (11 10 9 5=3)into temar.

```

```

val lab temar 1"zenska otazka" 2"hospodyne" 3"jine".

```

```

val lab rocnik 1"prvni" 2"desaty" 3"dvacaty".

```

```

CROSSTABS
  /TABLES=rocnik BY temar
  /FORMAT= AVALUE TABLES
  /CELLS= COUNT ROW COLUMN
  /COUNT ROUND CELL
  /BARChart .

```

```

recode tema (1 =1) into zotaz.
recode tema (2 =2) into zotaz.
recode tema (3 =3) into zotaz.
recode tema (4 =4) into zotaz.
recode tema (12 =5) into zotaz.
recode tema (14 =6) into zotaz.
recode tema (6 7 8 9 10 11 13=7) into zotaz.

```

```
val lab zotaz 1"etikamanželství" 2"výchova děti" 3"ženská povolání" 4"významné  
ženy" 5"zdravotnictví filantropie" 6"vzdělání spolky" 7"jine".
```

```
mis val zotaz (7).
```

```
fre zotaz.
```

```
CROSSTABS
```

```
  /TABLES=rocnik BY zotaz
```

```
  /FORMAT= AVALUE TABLES
```

```
  /CELLS= COUNT ROW COLUMN
```

```
  /COUNT ROUND CELL
```

```
  /BARCHART .
```

```
fre tema.
```